УДК 911.2:504.54 (477. 43/44)

ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНА ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ГОЛОВНОГО ПАСМА ПОДІЛЬСЬКИХ ТОВТР

Б.В. Миць, аспірант*
Інститут агроекології і природокористування НААН України

Наведено оптимальне співвідношення між природними та антропогенними ландшафтами, яке зіставлено і проаналізовано з відповідними даними структури землекористування Головного пасма Подільських Товтр, де встановлено, що на тлі значного антропогенного навантаження, їх співвідношення є допустимим, але не оптимальним.

Подільські Товтри, природні ландшафти, антропогенні ландшафти, ландшафтно-екологічна оптимізація території.

Прийняття Міжнародної програми формування Панєвропейської екомережі стало основою для розробки відповідних програм на національному і регіональному рівнях. У 2000 році затверджено Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки».

Реалізація програми передбачає ландшафтно-екологічну оптимізацію території держави як один із напрямів збалансованого розвитку. Визначаючи природоохоронну функцію за пріоритетну для будь-якого регіону, при ландшафтно-екологічній організації території першочерговим завданням є визначення оптимального співвідношення між природними і господарськими освоєними територіями.

Своєрідною пам'яткою природи минулих геологічних епох на Поділлі є Товтровий кряж, що характеризується багатим флористичним складом, високим ступенем різноманітності, специфічними ландшафтами та едафічними умовами, унікальною геологічною будовою (колишній кораловий бар'єрний риф Тортонського та Сарматського міоценових морів). Йому немає аналогів не лише в Україні та Європі, а й у всьому світі. Вже один цей факт дає змогу вважати Товтровий кряж унікальним природним об'єктом як державного, так і міжнародного значення, а проблему ландшафтно-екологічної оптимізації його території – актуальною [1, 6].

О.О. Молчановим встановлена мінімальна лісистість території лісостепової зони в межах 20 %, О.І. Воєйковим – 17–23 %. Середня величина показника оптимальної лісистості у лісостеповій зоні коливається в межах 20 %. Орієнтовно таку ж площу займають лучно-степові та водно-болотні угруповання рослинності [4].

Згідно з оцінками відомого американського еколога Ю. Одума ландшафтно-екологічна оптимізація території досягається при гармонійному по-

---

* Науковий керівник – кандидат біологічних наук В.В. Коніщук

© Б.В. Миць, 2012

єднанні природних і антропогенних ландшафтів у співвідношенні 3:2 ландшафтної структури [3].

Таким чином, мінімум 40 % території будь-якого регіону лісостепу повинні бути зайнятті природними ландшафтами, а згідно з Ю. Одумом – до 60 %.

Мета досліджень – визначити співвідношення між природними й антропогенними ландшафтами Головного пасма Подільських Товтр і встановити заходи для досягнення оптимального їх співвідношення.

Матеріали та методика досліджень. Об'єктом дослідження є природні та антропогенні ландшафти Головного пасма Подільських Товтр, як найбільш чітко вираженого елемента рельєфу та ландшафтної структури Товтрового кряжу.

Використано дані структури землекористування Подільських Товтр Тернопільського обласного управління земельних ресурсів [2, 5], показники лісистості території лісостепової зони за О.О. Молчановим та О.І. Воєйковим.

Для визначення оптимального співвідношення природних і антропогенних ландшафтів було використано методику Ю. Одума.

Результати досліджень. Як видно з даних структури землекористування Головного пасма Подільських Товтр Тернопільського обласного управління земельних ресурсів (таблиця) до категорій земель природних ландшафтів належить близько 54 % загальної території при мінімальній необхідності 40 %, а оптимальній – 60 %. Агрокультурними і господарськими освоєними територіями в регіоні зайнято 46 % площі.

Структура землекористування Головного пасма Подільських Товтр

Складові структури	Оптимальна структура (за Одумом Ю.), %	Реальна структура Головного пасма Подільських Товтр, %
Землі для потреб житлового та промислового будівництва, сільського господарства	40,0	46,0
Природні ландшафти	60,0	54,0

Більша частина території Товтрового пасма розорана або зайнята девастованими територіями: сміттєзвалищами, кар'єрами, відвалами гірських порід, селітебними територіями. Це сприяє подальшому збідненню аборигенної флори й розповсюдженню антропофільних видів. Нині понад чверть флори регіону становлять синантропні елементи.

Найбільше негативне значення мають такі форми антропогенного впливу:

– випасання худоби, викошування, щорічне спалювання стерні;

– вирубування лісів й рекультивація лісів з використанням ценотично агресивних інтродуцентів;

– безпосереднє знищення декоративних дикорослих видів, лікарських рослин тощо;

– нерегульовані рекреація, туризм;

– нераціональне використання територій, прилеглих до сільськогосподарських угідь;

– видобуток вапняку кар'єрним методом і рекультивація земель без урахування особливостей ландшафту й фітобіоти;

– екологічно необґрунтоване будівництво різних об'єктів, зокрема, прокладання доріг;

– нераціональне й екологічно необґрунтоване водне господарство без урахування значних перепадів відносних висот;

– техногенні емісії шкідливих речовин.

Природні комплекси Подільських Товтр зазнають значного антропогенного впливу, що призводить до втрати біорізноманітності. Близько 200 видів природної флори регіону (15 % видового складу) потребують державної охорони. Найуразливішими є ендеміки, релікти, примежово-ареальні види й види з диз'юнкціями ареалів. Практично всі вони представлені невеликою кількістю ізольованих популяцій у зруйнованих екотопах. Більшості з них загрожує зникнення. Проте, це є окремою науковою проблемою і потребує подальших детальних дослідження.

Висновки

Отже, незважаючи на значне антропогенне навантаження, співвідношення площ природної рослинності та окультурених територій Головного пасма Подільських Товтр є допустимим.

Для досягнення оптимального співвідношення природних і господарських угідь необхідно:

– перевести у природні угіддя (за рахунок заліснення та відведення під пасовища) частину деградованих та малопродуктивних орних земель з крутістю схилів більше 7°;

– зменшити масовий видобуток мінеральних ресурсів;

– провести рекультивацію промислово зруйнованих земель;

– збільшити частку заповідності шляхом створення нових природно-заповідних об'єктів та розширення території уже існуючих.

Список літератури

1. Денисик Г.І. Лісополе України / Денисик Г.І. – Вінниця : Тезис, 2001. – 283 с.

2. Матеріали Тернопільського обласного управління земельних ресурсів.

3. Одум Ю. Екологія : в 2-х т. / Ю. Одум –. – М. : Мир, 1986. – Т. 1 – 326 с.; Т. 2 – 376 с.

4. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області) / Л.П. Царик – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 256 с.

5. Царик Л.П. Перспективна екомережа Поділля: конструктивно-географічні особливості проектування і створення картографічних моделей структурних елементів / Л.П. Царик // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. Сер. Географія. – 2007. – № 2. – С. 199–206.

6. Геренчук К.И. Подольские Товтры (геоморфологический анализ) / К.И. Геренчук // Известия Всесоюзного географического общества. – 1949. – №5. – С. 530-536.

Приведено оптимальное соотношение между естественными и антропогенными ландшафтами, которое сопоставлено и проанализировано с соответствующими данными структуры землепользования Главного пасма Подольских Товтр, где установлено, что на фоне значительной антропогенной нагрузки их соотношение является допустимым, но не оптимальным.

Подольские Товтри, естественные ландшафты, антропогенные ландшафты, ландшафтно-экологическая оптимизация территории.

An optimum betweenness by natural and anthropogenic landscapes, which is confronted and analysed with the proper information of structure of land-tenure of the Main lea of Podil'skikh Tovtr, where set that on a background the considerable anthropogenic loading, their correlation, is possible, but not optimum, is resulted.

Podol'ski Tovtri, natural landscapes, anthropogenic landscapes, landscape ecological optimization of territory.

УДК 581.9: 586.2

ФЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ УРОЧИЩ БЕРЕЖАНСЬКОГО ОПІЛЛЯ

Г.І. Оліяр,
Природний заповідник "Медобори"
Г.П. Проців,
Екологічний клуб "Край"

Розглянуто особливості флори урочищ Бережанського Опілля, які є важливими для збереження раритетного фітогенофонду.

Флора, рідкісні види, Червона книга України, Бережанське Опілля.

За фізико-географічним районуванням Бережанське Опілля належить до Миколаївсько-Бережанського району Розтоцько-Опільскої горбогірної області Західно-Українського краю [2] та охоплює західну частину Бережанського та Підгаєцького районів Тернопільської області. Регіон характеризується значною розчленованістю поверхні.

Основними типами рослинності є широколистяні ліси. Незначні площі займають залишки природної лучно - степової рослинності, що ще збереглася в регіоні, яка нині становить особливу природоохоронну цінність.

Метою роботи було вивчення особливостей флори урочищ Бережанського Опілля шляхом проведення флористичних досліджень.

Матеріал і методика досліджень. Нами у 2008-2010 рр.. проведено дослідження флористичних особливостей урочищ «Долини», «Жолоби», «Малинівка», Під «Конем» та степових і лучно-степових ділянок в околицях с. Рогачин, Лапшин, Базниківка, Волощина, Раковець, Лиса, Завалів, Носів.

Результати досліджень. Урочище Долини площею близько 50 га знаходиться в околицях с. Рогачин Бережанського району. Це лучно-

© Г.І. Оліяр, Г.П. Проців, 2012